

Frans Schröder - Oude en nieuwe muziek op 'oude' blaasinstrumenten

www.fransschroder.nl

Franse en Vlaamse dansmuziek voor ensembles in de 16e-eeuw

Drukkers en uitgevers van muziek

Pierre Attaignant (ca. 1494 – 1551/1552)

Pierre Attaignant was drukker van o.a. muziek, uitgever, boekhandelaar, stempelmaker en letterzetter. Hij is geboren in of bij Douai (Noord-Frankrijk) en gestorven in Parijs, waar hij vanaf circa 1513 werkte. Hij publiceerde liturgische boeken en syllabi voor studenten. Na experimenten met zetsels voor het drukken van muziek bracht hij *Chansons nouvelles ...* uit (4 april 1527/8). Hij verkreeg koninklijke bescherming in de vorm van een privilege, dat verhinderde dat anderen de inhoud van zijn boeken zouden kopiëren. In 1537 is hij benoemd tot "imprimeur et libraire du Roy en musique".

Attaignant was de eerste muziekuitgever die een massaproductie bereikte. Zo gaf hij tijdens zijn laatste jaren 36 genummerde series met chansons uit, verschillende in twee of drie edities. Een uitgave werd vaak in 1000 exemplaren gedrukt. Technisch kon hij dit doen door de drukmethode waarbij een deel van een notenbalk en een noot in één zetsel werden gecombineerd. Naast chansons gaf hij missen, motetten, zettingen van psalmen, luitmuziek en dansen uit. Voor zover bekend was Attaignant geen componist, maar hij moest voldoende geschoold zijn om zijn eigen redactiewerk te kunnen doen. In zijn muziekuitgaven is geen redacteur genoemd, voordat Claude Gervaise (fl. 1540–60) in de laatste jaren van Attaignant als zodanig vermeld is in uitgaven van dansboeken voor ensembles. Attaignant gaf voornamelijk nieuwe muziek uit van Franse en Franco-Vlaamse componisten.

Attaignant gaf drie publicaties met dansmuziek voor ensembles uit zonder vermelding van componist of redacteur.

- *Six Gaillardes et six pavans avec Treze chansons musicales ...*, Paris 1530.
- *Neuf basses dances deux branles / vingt et cinq Pavannes avec quinze Gaillardes en musique ...*, Paris 1530.
- *Second livre contenant trois Gaillardes, Trois Pavanes, Vingt Trois Branles, / Tant gays, Simples, Que Doubles, Douze basses dances, & Neuf tourdions, / En somme Cinquante, Le tout ordonné selon les huict tones. Et / nouvellement imprimé en Musique a quatre parties*, Paris 1547.

In 1550 gaf Attaignant de eerste publicatie met dansmuziek uit met vermelding van de naam van de redacteur of arrangeur: Claude Gervaise. Er volgden nog drie publicaties met zijn naam. De laatste is uitgegeven door de weduwe van Attaignant, evenals de publicatie met dansmuziek met de naam van componist en organist Estienne du Tertre (fl. 1550).

- Claude Gervaise, *Quart Livre de dancieries ... contenant XIX pavanes & XXXi gaillardes*, Paris 1550.
- Claude Gervaise, *Cinquiesme livre de dancieries ... contenant dix branles gays, huict bransles de poictou, Trentecing bransles de Champagne, Le tout / en ung livre seul, Veu & corrige par Claude Gervaise ...*, Paris 1550.
- Claude Gervaise, *Sixieme Livre de dancieries*, Paris 1555.

Afbeelding van een drukkerij (ca. 1530) weergegeven als miniatuur in een manuscript (Bibliothèque National, Paris).

- Claude Gervaise, *Troisieme Livre de dancieries a quatre et cinq parties ... imprimé par le vefve de Pierre Attaignant*, Paris 1557.
- Estienne du Tertre, *Septieme livre de dancieries ... par la vefve de Pierre Attaignant*, Paris 1557.

Bronnen

- *Attaignant, Pierre*, Daniel Heartz en Laurent Guillo, Grove Music Online, juli 2016.
- *Das Renaissance-Tanzbuch, Tänze des 16. und fruhen 17. Jahrhunderts mit Erläuterungen und Choreographien*, Bernard Thomas und Jane Gingeli, Kassel 1989.

Jacques Moderne (ca. 1495-1500 – na 1562)

Jacques Moderne is geboren in Pinguente (Istrië, nu Buzet in Croatia) en gestorven in Lyon. In Lyon werkte hij als drukker, uitgever en boekhandelaar. Het drukken en uitgeven van muziek was zijn voornaamste activiteit. Daarnaast gaf hij boeken uit in het Latijn en het Frans over onder andere religie, huisgeneesmiddelen, emblemen en handlijnkunde. Hij begon in 1532 met het drukken van polyfone muziek, met de drukmethode waarbij een deel van een notenbalk en een noot in één zetsel werden gecombineerd. Deze methode was eerder met succes toegepast door Pierre Attaignant (ca. 1494 – 1551/1552) in Parijs. Moderne drukte ongeveer 50 muziekboeken met meer dan 800 composities, waarvan meer dan de helft alleen door Moderne zijn gedrukt. In 1532 of 1533 publiceerde hij *S'ensuyvent plusieurs Basses dances tant Communes que Incommunes*, een boek over de Bourgondische stijl om basse dances te dansen.

Anders dan Pierre Attaignant, die zich voornamelijk beperkte tot het uitgeven van stukken van Franse en Vlaamse componisten, bevatten de werken van Moderne muziek van componisten uit Italië, Spanje en Duitsland. Francesco de Layolle, componist en organist aan de Notre Dame de Confort in Lyon, werkte met Moderne als muziekredacteur voor zijn publicaties.

Moderne gaf één publicatie uit met dansmuziek voor ensembles: *Musique de joye* (ca. 1545). Het eerste deel van de publicatie bevat Italiaanse ricercares; het tweede deel Franse dansen.

Bron

- *Moderne, Jacques*, Samuel F. Pogue en Frank Dobbins, Grove Music Online, juli 2016.

Tielman Susato (ca. 1510-1515 - 1570 of later)

Tielman Susato is rond 1510/15 in Soest bij Dortmund geboren en in 1570 of later in Zweden gestorven. Hij was actief in de Zuidelijke-Nederlanden als uitgever van muziek, componist en instrumentalist. Hij was lid van de 'stadsspeellieden' van Antwerpen en speelde trombone, veldtrompet, kromhoorn, fluit en blokfluiten. De muziekuitgeverij van Susato was de eerste die succesvol was in de Lage Landen. De meeste van zijn publicaties waren bloemlezingen van werken van Vlaamse componisten actief in de Lage Landen en aan Keizerlijke Hof. Onder de uitgaven gewijd aan een enkele componist, waren die van Susato zelf, Thomas Crécquillon, Orlande de Lassus, Clemens non Papa en Josquin Des Prez. Als componist schreef Susato meer dan 90 chansons, waarvan velen een parodie zijn van bekende Franse en Vlaamse modellen. Tussen 1543 en 1561 publiceerde hij 22 boeken met chansons, 3 met missen, 19 met motetten en 11 boeken in een serie met de titel *Musyck Boexken*. In deze serie verschenen 2 boeken met Nederlandse we-

Voorpagina van *S'ensuyvent plusieurs Basses dances tant Communes que Incommunes*, dansboek gepubliceerd door Jacques Moderne in 1532 of 1533.

Tielman Susato biedt één zijn publicaties aan aan Maria van Hongarije.

reldijke chansons, 8 met souterliedekens (psalmzettingen) en een boek met dansen *Danserye (Het derde musyck boexken)*, gepubliceerd in 1551.

Bronnen

- *Susato, Tielman [Tielman]*, Kristine Forney, Grove Music Online, juli 2016.
- *Tielman Susato and the music of his time, Print culture, compositional technique and instrumental music in the Renaissance*, Keith Polk (Editor), New York 2005.

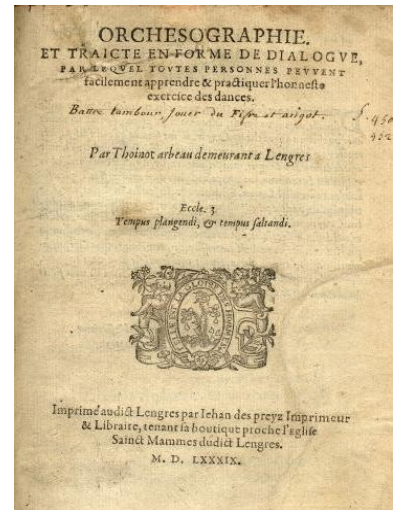
Thoinot Arbeau (1520 – 1595)

Thoinot Arbeau, pseudoniem van Jehan Tabourot, is in 1520 in Dijon geboren en in 1595 Langres (Frankrijk) gestorven. Tabourot was een geestelijke en bekleedde verschillende functies in de katholieke kerk. Op zijn 62e koos hij het anagramatisch pseudoniem Thoinot Arbeau en begon te schrijven. Zijn eerste publicatie, een almanak van religieuze feestdagen getiteld *Kalendrier des bergers*, verscheen in 1582. In 1588 schreef hij *Compot et manual calendrier*, waar hij *Orchésographie* aan toevoegde, dat zijn beroemdste werk is geworden. *Orchésographie*, gepubliceerd in 1589, is postuum herdrukt in 1596 met de titel *Orchésographie et traicté en forme de dialogue, par lequel toutes personnes peuvent facilement apprendre et practiquer l'honneste exercice des dances* (*Orchésographie* en verhandeling in de vorm van een dialoog, voor allen die gemakkelijk de deugdzame beoefening van de dans willen leren en in de praktijk brengen). *Orchésographie* is de leer van het beschrijven van de danskunst. De dialoog in *Orchésographie* wordt gevoerd tussen een leraar en de fictieve student Capriol (de naam van een danspas). Het werk bevat een rijkdom aan informatie over de cultuur, de muziek en de dans in de 16e eeuw. Er staan 47 choreografieën van dansen in beschreven, zoals die in de 16e eeuw in Frankrijk zijn uitgevoerd. Vrijwel elke choreografie is vergezeld van genoteerde muziek, waarbij de danspassen per maat staan aangegeven. De populairste basse dance van die tijd *Jouissance vous donneray* is eenstemmig weergegeven met ritme voor fluit en trommel.

Bron

- *Arbeau, Thoinot [pseud. for Tabourot, Jehan]*, G. Yvonne Kendall, Grove Music Online, juli 2016.

Frans Schröder, Delft, 1-7-2008; 8-3-2017; 28-3-2018.

Titelblad van *Orchésographie* (1589).